

XXXI. kötet.

1942. jul.—szept.

3. szám.

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT

KIADJA :
AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR

SZERKESZTI:
KELEMEN IMRE
oklándi lelkész.

TARTALOM:

	Oldal
Reggeli ima — <i>Lőrinczi Domokos</i>	65
Háboru és béke — <i>Dr. Csiki Gábor</i>	67
A két testvér — <i>Nagy Sándor</i>	71
Az ember — <i>Gellérd Imre</i>	77
Szó a végekről — <i>Nyitrainé Deák Berta</i>	82
A kenyér — <i>Ütő Lajos</i>	85
Jöjjetek én hozzám — <i>Kövári Jakab</i>	88

1942

Nyomatott a Globus-könyvnyomdában Székelyudvarhelyt.
Felelős tulajdonos: Csiky Albert.

Reggeli ima.*

Jóvoltodnak sokaságában bizva jöttünk bé a Te házádba és imádkozunk szent templomodban, örömeink és boldogságunk osztogatója, hatalom, bölcsesség és szeretet kiapadhatatlan forrása jó Atyánk! Kihez, óh kihez is mennénk mi máshoz s kiben is gyönyörködhetnénk Istenünk, hiszen égen és földön egyedül csak te vagy az elfogyhatatlan szeretet a soha el nem apadó jószág.

Hitünknek boldog vágyakozásával, szívünknek édes reménységével borulunk le előtted s kérünk vedd füleidbe könyörögésünket, értsd meg gondolatainkat, figyelmezzél kiáltásunknak szavára s lelkednek megszentelő erejét öntsd ki a te szolgálóidra, hogy növekedhessünk a hitben, reménységben és a szeretetben szívünknek vigasztalására, lelkünknek üdvösségére és szent neved dicsőségére.

Áldott légy jó Atyánk! minden időbeli gondviselésedért és jószágodért, melyekkel a természet és kegyelem országában eleitől fogva voltál mihozzánk. Áldott légy, hogy támasztottál prófétákat, kiktől a Te lelked szólott, kiknek beszéde világító lámpás vala a népek szemei előtt. Áldott légy különösen a világ világosságának, a názáreti Jézusnak tudományáért, aki világosan megtanította nekünk, hogy Te egyedül igaz Isten! Lélek vagy és Téged lélekben és igazságban kell imádnunk. Áldott légy a tudományért, mely minket emberi értékünk és méltóságunk boldogító érzetére, földi és mennyei rendeltetésünk tiszta tudatára eljuttatott.

* Elmondva a budapesti lelkésztovábbképzőn.

Vajha eléggé méltók lennénk mi, jó Atyánk, ennyi jóságodra. Vajha a Jézus tudományába vetett élőhitnek erejénél fogva mind hivebben megtartanók az Isten és emberszeretet nagy parancsolatát, hogy ez az igaz kijelentés, minél tisztább felfogással hirdelletnék ezen a földön s az ebbe vetett élőhit a szeretet által mindinkább munkálkodna az emberek fiai között.

Jó Istenünk, bennünk erre kész a lélek, meg van a jó akarat. Mutatja ezt a mi mostani egybegyülésünk is. Ihlesd meg szolgálóid, hogy hivatásuk hiven betölthessék. Adjad az erőnek, bátorságnak, szeretetnek lelkét, hogy hiven küzdhesünk országod igazságaiért. Adj hitet, mely győzze meg a világot, hogy az emberiség üdvösségére, szabadságára, békeségére és boldogságára ezen a tudományon kívül senki más alapot nem vehet soha.

Szenvedésünk, nélkülözéseink között önts szivünkbe új erőt, hogy megtartásunk kösziklájának ismerjünk. Kétségeink között adjad a te békességedet, hogy soha semmi el ne szakithasson minket szerelmedtől, mely vagyon a mi Urunk Jézus Krisztusban. Azt az indulatot add mibelénk, mely nem nézi csak a maga hasznát, azt a Jézusi indulatot, mely felekezetek, fajok, országhatárokon át egyesíti, összeköti országodnak az egész világon élő gyermekeit. Köss össze minden népeket a lélek kötelékével, hogy ragyogjon tisztán a Te dicsőséged.

Igaz Isten! Elégítsd ki most is utánad való vágyakozásunkat. Hordozd végig könnyörülő tekinteted a nagy világ felett, lásd meg, hogy a pusztító háboru tüze lángol, ég mindenfelé, olyanok vagyunk, mint Jézus, amikor könnyezett a szent város felett. Bizalommal emeljük fel mégis fejünket, mert mások javainak elvétele kezünket bé nem szennyezé, az ártatlanul kiontott vér nem ellenünk, de mellettünk kiált az égre: adj azért győzedelmes szabadulást, dicsőséges diadalmat, ami ezredéves magyar hazánk hősi vitézséggel küzdő fiainak. Adj boldog országlást Kormányzó Urunknak.

Jövel egyházunkba. Oszto gasd közöttünk javaidat és áldd meg kegyelmed minden eszközét előmenetelünkre. E napokban nyert lelki javakat kamatoztasd bő mértékben a hivek lelkében, hogy legyen erős, élő és hatalmas anyaszentegyházunk, melynek előmenetelét munkálni most is szent foglalkozásunk. Áldd meg Főpásztorunk, világi és egyházi előljáróinkat és unitárius népünket egyaránt.

Hallgasd meg gyermeki bizalommal elődbe bocsátott könyörgésünket, szent Fiad a Jézus nevében kérünk. Ámen.

Lőrinczi Domokos,
kissolymosi lelkész.

Háboru és béke.

(1940. jun. 30)

Mt. : 10. r. 34. v., 26, r. 52. v.

Háboru és béke: a legidősebb és a legkényesebb kérdés! Időszerű, mert ha mi eddig Isten jóvoltából el is kerülhettük a háborut, lehetetlen nem venni róla tudomást. Hatása alatt élünk mi is minden idegszálunkkal. A mi gondolat- és érzésvilágunkat is ez köti le egészen, a mi köz- és magánéletünket is megváltoztatta. Mennyire más ma még a társaságbeli beszélgetésünk témája is, mint egy pár esztendővel ez előtt, pedig már akkor is puszkaporos volt a levegő! Mennyire mások ma életproblémáink is, mint akkor voltak. De nem csak időszerű, hanem kényes is a kérdés nagyon, mert az emberek véleménye e fölött megoszlik és igen sok áldástalan, sőt veszedelmes politikai vitára adhat alkalmat.

Mintha még magának Jézusnak se lett volna mindig ugyanaz a nézete a háboru és béke kérdésében! „Tedd helyére a szablyádat, mert akik fegyvert fognak, fegyverrel kell veszniök,” mondotta Jézus egy barátjának, aki elfogatásakor fegyverrel akarta őt megvédeni. „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet bocsássak a földre, nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem hogy fegyvert” — mondotta tanítványainak, amikor őket hűségre és az igazság mellett való bátor kitartásra buzdította. Egyik szavával békességre int, a másik szavával harcra, háborura tüzel, riadót fuj. Csoda-e hát aztán, ha pacifisták és militaristák, békebarátok és háborus pártiak világnézetük alátámasztására a szükséges bizonyítékokat a Bibliában mindig egyaránt megtalálták?

Évszázadok óta folyik a nagy vita. Egyik oldalon ezt mondják: a háboru erkölcstelen dolog, keresztény emberhez

nem méltó. A tiz parancsolat és a szeretet törvénye határozot-
tan tiltja. Szabadalmazott gyilkosság, tömegmészárlás, semmi
más. Az erkölcsöket eldurvitja, az embert állattá aljasítja. Gya-
korlati célját illetőleg is esztelenség, mert a nemzetközi ellen-
tétek megoldására a fegyver, az erőszak nem alkalmas eszköz.
A béke, mely úgy jön létre, hogy egyik fél a maga akaratát
fegyverrel erőszakolja reá a másikra, nem béke: új és még
irtózatosabb háborunak lesz pokoli forrása. Nyert csaták lehet-
nek — de nyert háboru? ... az nincs! A háboruban senki
sem nyer, mindenki veszít: drága értékek pusztulását, mérhe-
tetlen szenvedést, gyászt, halált, rettentő átkot jelent mindenki
számára. A háboru Isten csapása, mellyel az Ur azokat a né-
peket sújtja, melyek esztelen módon fegyverrel akarják rendezni
vitáikat: „Tedd hát — óh ember — helyére szablyádat, mert
kik fegyvert fognak, fegyverrel kell veszniök.”

A másik oldalon ezzel szemben ezt mondják: Oh nem!
— Csak férfiatlan érzélgősködés az egész pacifizmus, semmi
más! Maga Jézus is a küzdelem, a harc embere volt. Meg-
mondotta: „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet
bocsássak a földre, nem azért jöttem, hogy békességet bocsás-
sak, hanem hogy fegyvert.” A háboru nem Isten átka, hanem
a férfas erény és hazafiság próbája. Az, ki a háborut átoknak
mondja, szentségtelenül bántja és lealacsonyítja azoknak a hő-
söknek az érdemét, kik életüket adták a hazáért. Tulajdon-
képpen az egész élet egy örök szakadatlan harc, melyben
emberi érdekek, eszmék, gondolatok mérkőznek. Nyugodalom
és béke csak a sirban vár reánk. Míg a földön élünk, küzde-
lem és harc lesz életünk. A napi kenyértől kezdve a haza
üdvéig küzdeni kell a világon mindenért, ami jó, értékes és
szent. S a háboru ennek az örök harcnak egy olyan rendkívüli
formája, melyet fokozott erővel, fegyverrel vívnak meg az em-
berek. Amint Moltke mondá: a háboru a nemzetközi viták
„ultima rátiója.” Profán dolog tehát csapásnak nevezni, inkább
hálával kell fogadni, mert alkalmat ad arra, hogy egy szent
ügyért hősök, mártírok lehessünk. Különben is igazságos do-
log, hogy a férfiak időnként hazájukért véres áldozatokat hoz-
zanak. Így egyenlítik ki a maguk részéről annak az áldozatnak
az értékét, melyet az asszonyok hoznak akkor, amikor a ha-
zának fiakat szülnek. A haza szent értékét sérti minden érzel-
gős pacifizmus. Ne hivatkozzék senki Jézusra se. Ő maga

mondá: „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békességet bocsássak a földre, nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem hogy fegyvert.”

Hol van az igazság? A békebarátok, vagy a háborus pártiak oldalán? Egy bizonyos, Jézus nem a véres csaták hőse, hanem a békesség áldott fejedelme. Születése pillanatában a békesség dalát énekelték odafent az égben az angyalok. A békességre igyekezőket Isten fiainak nevezte. „Békesség néktek”, — köszöntötte az embereket mindenütt, ahol csak megfordult. Azoknak, akik az oltár elé készültek, azt tanácsolta, hogy béküljenek ki előbb ellenségeikkel, mert Isten csak akkor fogadja kedvesen imádságukat. Halála előtt így búcsuzott tanítványaitól: „Békességet hagyok néktek, az Én békességemet adom néktek”. Imádsága, vágya, álma, minden törekvése odairányult, hogy békesség legyen a földön az emberek között. Az is meg vagyon azonban írva, hogy egy alkalommal ostort ragadt, ostorral tisztította meg a jeruzsálemi templomot az oda betolakodott kufároktól. Mit jelent ez? Azt, hogy a bűnnel kibékülni ő se tudott, a bűnnel szemben még a békesség fejedelme is ostort, fegyvert alkalmazott. Vannak tehát esetek, melyek a fegyver használatát a jó keresztény ember számára is igazoltá, sőt szükségessé teszik.

Melyek ezek az esetek? A kérdésre adandó feleletnél megbukik minden eddigi divatos elmélet. Általában azt szokták mondani, hogy erkölcstelen minden támadó háboru, pedig erkölcsileg mindig igazolt. Nem így áll a dolog! Eltekintve attól, hogy a háborus felelősség kérdését tisztázni és azt megállapítani, hogy ki volt a támadó fél, szinte lehetetlen, eltekintve attól, hogy a történelem folyamán alig volt támadó háboru, melyet ne önvédelemre való hivatkozással indítottak volna el, én el tudok képzelni támadó háborut, mely erkölcstelen, tökéletesen igazolt és el tudok képzelni védekező háborut, mely egészen erkölcstelen. Nem mindig a védekező fél oldalán van az igazság! Azok a nagy és dicső harcok például, melyeket a mi őseink századok folyamán a Bocskayak, a Bethlenek, a Rákócziak és a Kossuthok vezérlete alatt akár támadva, akár védekezően a magyar nemzet életjogáért és szabadságáért vívtak, erkölcstelen mind igazoltak voltak. S igazoltak lesznek majd azok is, melyeket ennek a nemzetnek esetleg ezután kell megvívnia azért, hogy a magyar a Kárpátok koszoruján belül

mindenütt dicső multjához méltóan, szabadon és büdögan élhessen, — úgy ahogy Isten akarta akkor, amikor ezt a földet őseinknek adta. Az a háboru pedig, amelyik ezzel szemben egy jogtalan, egy igazságtalan állapotot akar védeni és fenntartani, erkölcstelen és Isten ellen való bün. Isten ellen való büños hadakozás. Drága kincs a béke. Az államvezetöknek még maga Bismarck is ezt tanácsolá: „Ugy nyulj fegyverhez, hogy nyugodt lelkiismerettel nézhess majd a rokkantak s a haldoklók üvegesedő szemébe“. Drága kincs a béke. De van valami, ami ennél drágább, ennél is szentebb: a zászló becsülete, a szabadság, a haza. A jó keresztény ember mindennap békéért imádkozik. De keresztény emberhez is méltóbb dolog szabadságért, hazáért küzdeni, s a küzdelemben esetleg meghalni, mint megalázott rabszolgasorban tengödni. „Dulce et decorum est pro patria mori.“

Nincs még egy nép a világon, mely századok folyamán annyit hadakozott, annyit vérzett volna, mint a magyar s mégis nincs a világon békeszeretöbb nép, mint a magyar. Különbséget kell tennünk azonban a békeszeretetet és a mult háboru után egy időre divatba jött pacifizmus között. Békeszeretö nép vagyunk, de nem pacifisták! A pacifizmus nálunk külföldről importált méreg volt a nemzeti öntudat elaltatására. Sajátságos. A háboru után ép egyik-másik gyözö államban lett feltünően hangos a pacifizmus. Pacifizmussal akarták biztosítani azokat az előnyöket, melyeket nekik egy igazságtalan béke juttatott.

A szent irás azt mondja, hogy a hazug béke rosszabb a háborunál. Csak most látjuk, mennyire hazug volt a béke, melyet Trianonban és Versaillesben kötöttek. 21 esztendő óta Jeremiás keserü panaszával panaszkodik a magyar. „Oh Uram Isten! Bizony igen megcsalták ezt a népet, azt mondván békesség lesz, holott a szablya lelkünkig hatott. És hazugsággal gyógyitgatják az én népem leányainak romlását.“

Lelkünk fojtogató keserüséggel van még ma is tele. Magyar ember számára nincs béke és nem is lehet mindaddig, amig az igazságtalanság, mely rajtunk esett, egészen jóvá nem tétetik. Megtévesztö hazugság minden más kíséret. Nem csak politikai szabály, de lélektani törvény is az, hogy az igazságtalanság érzete lázit s csak az igazság tudata az, ami kibékit. Ez a háboru annak a nagy igazságtalanságnak lett elkerülhetetlen következménye, mellyel 20 esztendővel ezelött a legyö-

zöttekre egy hazug békét erőszakoltak. Megrázó, de természetes kirobbanása annak a fojtogató keserűségnek, mely milliók lelkeiben azóta is állandóan forrik. Annak, aki a béke biztosításáért ragad fegyvert, nemcsak a harctéren, hanem a zöld asztal mellett is hősnek kell lennie. Le kell győznie önmagát, hogy a boszú el ne ragadja és igazságtalan feltételeket ne szabjon. Különben egy új háboru magvát hinti el. Ki szelet vet, vihart arat. Kell-e erre több bizonyíték, mint amennyit a mai idők szolgáltatnak?

Háboru vagy béke? Vajjon mit hoz számunkra a jövő? Békeszerető nép vagyunk. Békességért imádkozunk. Jézustól tanultuk: „Boldogok a békességre igyekezők, mert ők Isten fiainak mondatnak.” De ha igyekezetünk hiábavalónak bizonyul, ha igazságunknak érvényt, nemzetünknek jövőt, az elnyomottaknak szabadulást s az egész emberiségnek békét és megváltást biztosítani másként nem tudunk, készek kell, hogy legyünk a küzdelemre is. S mi akkor is, a harcban is Isten fiai, Krisztus vitézei leszünk. „Boldogok, akik háboruságot szenvednek az igazságért.” Ámen.

Dr. Csiki Gábor.

A két testvér.*

Alapige: Luk. 10. rész, 38–42. versek.

Egy kedves történetet örökít meg alapigénk, Ker. Testvéreim! Amíg a szavakat olvassuk, mintha egy láthatatlan kéz gyöngéd vonásokkal, megkapó szinekkel varázsolná szemeink elé az arcokat és a mozdulatokat. Szinte magunk előtt látjuk a kis házikót, amely szerényen huzódik meg a poros országut mellett. Előtte gondosan ápolt virágos kert, hová melegen tüzle a delelőre jutott égi nap sugaraival. Ketten szorgalmatoskodnak a ház körül: egy Márta nevű asszony és annak testvére, Mária. Az országut távolabbi pontján a messziség szür-

* Elmondva a homoródszentmártoni lelkészköri gyűlésen,

késégéből emberi alakok válnak ki és lesznek nagyobbakká, amint közelebb és közelebb jönnek. Márta mindegyre felpillant munkájából, mintha várna valakit. Mária valami sóvárgással tele éneket dudol munkájához, mialatt a kis csapat egészen közel érkezik, . . . Választott tanítványaival jön a Mester, a názáreti Jézus. Ismerős már előtte a ház, a kert s a szivesség, amellyel itt mindig fogadták. Az ének szivárgó hangja is hívogatja. Benyit hát, hogy egy kissé megpihenjen az ut fáradalmai után. Márta boldog örömmel siet eléje, hogy hajlékába vezesse. Tele van kedves jósággal, sok kérdéssel s így érnek be a kis házikóba, ahol Mária veszi át Márta szerepét. Mint mágnes közelében levő inga, úgy fordul Mária egész szívével, egész lelkületével Jézus felé. Márta pedig ez alatt a vendéglátás egyéb teendőivel szorgoskodik. Szívesen teszi, de azért mégis van valami bántódása: miért nem megy Mária is segíteni? Idősebb is lévén, szólott azért eképpen: „Uram, nincs-e arra gondod, hogy az én testvérem magamra hagyott engem, hogy szolgáljak? Mondjad azért, hogy segítsen nékem.”

Amikor Márta felteszi a kérdést, minden figyelmünkkel Jézus felé fordulunk. Vajjon mi lesz az ő válasza, mert attól függ ennek az egész történetnek jelentősége, mélysége és ereje. Hiszen mindakettő szívesen fogadta Jézust s ha csak a külső körülményeket nézzük, Márta volt az odaadóbb. Ő volt foglaltos a szüntelen való szolgálatban. Szinte várjuk, hogy a Mester szeliden szóljon Máriához: „légy segítségére a te testvérednek te is Mária!” Ám ez csak a mi megoldásunk, ami elképzelésünk s ez nem egyszer szárnyaszegett, önző és kicsinyes. Jézus azonban most is olyan feleletet ad, hogy azon a lelkünk megnyugszik s egy igazsággal ismét többet tudunk. Felelvén pedig Jézus, mondá: „Márta, Márta, szorgalmas vagy és sokra igyekszel, de egy a szükséges dolog s Mária a jobbik részt választotta, amely el nem vétetik tőle.” Szavaiból a szorgalom elismerése csendül ki Mártával kapcsolatban, majd megvédelmezi Máriát, sőt, mintegy visszafordítja a vádat, amidőn a Márta szorgalma fölé emeli a Mária figyelmét, amellyel hallgatta az ő szavait.

Mondott-e még valamit Jézus? Mennyi ideig tartózkodott e kedves hajlékban? Erről nem ír az evangelista. De nincs is szükség reá, mert a történet, így ahogy van, a mi lelkünk számára egy befejezett egész s mélyen a szivünkbe írja komoly

figyelmeztetését: az életnek vannak áldott alkalmai, amikor örök emberi céljaink, legszentebb vágyaink és álmaink beteljesülése felé mintegy Istentől vezérelve óriásit haladhatunk előre. Egyetlenegy alkalomnak az elmulasztása is végzetes lehet életünkre nézve. A boldogságot zárhatnók a szívünkbe, rejtett titkok megfejtői, a mindennapi életnek mindig vidám és megelégedett munkásai lehetnénk, ha ezeket az áldott alkalmakat el nem szalasztanók Mártaként, hanem magunkhoz ölelnők, mint Mária.

Mert Márta egyet látott a legfontosabbnak akkor is, amikor az Életnek fejedelme volt önála: a lehető leggondosabban kiszolgálni s kedvessé tenni számára az otttartózkodásnak minden pillanatát. A vendéget szívesen látó asszonynak kedvességével és szorgalmával igyekezett szerény hajlékuknak emlékét a Jézus szívébe vésni. Márta számára Jézus csak egy látogató volt, aki most még ott van, de nemsokára tovább indul s talán vissza sem tér többé sohasem! Nem lehet azt mondani, hogy Márta helytelenül cselekedett s ne akart volna jót tenni. Ám a jónak is fokozatai vannak s az nyeri meg az életet, aki minden alkalommal a *jobbik* részt választja.

Kedves Afiai! Az élet naponta hozza előnkbe a kérdéseket, a talányokat. Utunk nem nyilegyenesen vezet céljaink felé. Sokszor érkezünk keresztúthoz, amikor teljes határozottsággal kell eldöntenünk, hogy merre akarunk haladni. Az egyik út simának mutatkozik, a másik göröngyös, vagy tövises. A harmadik széles és sokan járnak rajta. A negyedik keskeny s a kevesek csak ösvényt vertek rajta. Vajjon melyiken induljon el az embernek a fia, hogy céljához elérkezzék? A helyes választás mennyire megkönnyítheti utunkat s viszont mennyi veszély jöhet életünkre, ha helytelenül választunk!

Felismerni a helyzet követelményeit, felhasználni az alkalmak lehetőségeit, meglátni a célt, még mig előtte vagyunk, lelkünk kincseit gyarapítani, mig óránk le nem jár, olyan feladatok, melyeket csak teljes odaadással lehet javunkra fordítani.

Mig gyermekek vagyunk, a gondtalan játék, a ragaszkodó szeretet, a nagy bizalom és a természetesség azok, amik jellemznek. Egyszer azonban lekopnak a gyerek-cipők lábainkról s akkor az életre való készülődés nagy iskolájában kell képeznünk magunkat, tudván, hogy amit itt elmulasztunk, szinte pó-

tolhatatlan. Majd felnöttekké érlel nem csak az idő, hanem a küzdelem, a megpróbáltatás, veszteség és csapás, csalódás és hiábavalóság, igen sokszor a magunk kárán való okulás s mindezek együttesen érlelik meg bennünk ama meggyözödésünket, hogy az ember csak akkor válik igazán éretté, amikor habozás nélkül tudja mindig a jobbik részt választani.

Kedves Testvérem, végig küzdheted az életed úgy, hogy megállásod ne is legyen. Holtfáradtan is kinezhatod a testedet, hogy még vasárnap se legyen pihenésed, jusson azonban eszedbe: egyszer lealkonyul a te életednek is s az esti számadásnál hiába mentegeted magad ilyképpen: „csak a hajlékomat szedtem rendbe, csak elmaradt járnivalóimat futkostam be az Urnak napján.“ Lelkeddel Isten előtt fogsz állani üresen s felzokoghatsz bánatodban, hogy egész életedben egyebet sem tettél, mint a saját lelkeddel ellenségeskedtél! Mennyi alkalom jött hozzád, hogy lelkedben megszentelődj s te azokat észre nem vetted fásult közönyödben.

Amikor vasárnap megkondul a harangszó, neked is szól, hozzád is elmegy, bekopogtat szived ajtaján és úgy hívogat: Itt az alkalom, hogy megpihenj, hogy lelkedbe szállj, hogy imádkozzál, hogy lerakd a sok gondot, keresztet s emelkedj lélekedben a tisztaságok, a szépségek, az eszmények, a tökéletes harmonia felé: Isten felé! . . . Hogy te is leülj Jézus lábaihoz akkor, amikor ott van tenálad s ne legyen semmi más egyéb dolgod, csak őt hallgasd és csak őt fogadd szivedbe. Mert a Mester sem marad mindig a te házában: elszaladnak az alkalmak . . . , el az életed is egyszer s milyen nagy lesz a te szomorúságod, ha lelkedben csak a Mártáknak mondott elismerés marad meg: „Szorgalmas vagy és sokra igyekszel, de egy a szükséges dolog és Mária a jobbik részt választotta, mely el nem vétetik tőle.“

Mária életében a Jézussal való találkozás az az áldott alkalom volt, amelyre boldog sejtésekkel régóta várt. Szívében az álmok egy gyönyörű dallammá váltak, mint amikor művész veszi kezébe a néma hegedűt. Az ő számára nem csak egy látogató volt Jézus, hanem egy örök vendég, aki az ő életéből többé már el nem távozhatik. Odaült lábaihoz és úgy hallgatta szavait. Boldognak érezte magát. Olyan boldognak, mint még sohasem. Mintha már nem is ezen a földön lett volna, hanem valahol messze, ahová eddig csak az ének szárnyaival emel-

kedhetett fel. Az ő lelke csak most nyílt meg, mint virágbimbó áldásos esőre s melengető napsugárra. Vagy olyan volt, mint egy negatív lemez, amelyen semmi sem látható addig, amíg hozzá nem értő kezek láthatóvá nem teszik. Jézus megjelenésével egy új világ köszöntött be hozzá s emez új világ szépségeiben gyönyörködni ült le a Jézus lábaihoz.

Testvéreim! Vannak nagy találkozások az emberi életben, melyek, mint egy-egy égi tűnemény, úgy ragyogják be életutunkat. Van úgy, hogy nagy világűrben két csillag találkozik s fényes csóvát hagyva maguk után, zuhannak le valahová a végtelenségbe, befejezve életüket egy nagy fellobbanásban.

Vannak találkozások, amikor két erős ellenfél méri össze erejét s hol az egyik megsemmisülten marad a küzdő téren.

De vannak találkozások, boldog találkozások, amikor mindkét fél az együttérzés szent lángjában lobog fel, vagy a boldog megnyugvás érzetében pihen meg. Így lobban fel az anyag, ha a tűz forrásával érintkezik s így nyuszik meg a vizcsepp, amikor hosszú út után a végtelen tenger karjaiba érkezik.

Egy áldott, bolgogító fellobbanás tüzesítette meg Máriának a lelkét is a Jézussal való találkozás órájában s ez a csöndes megnyugvás szállott a lelkére, mint esthajnal a fáradt földre. Elfelejtkezett a házi teendőkről, el a földi világ gondjairól s minden egyéb lényegtelenné lett számára, csak ez az egy kötötte le: Jézus mellett lehessen, szavait hallgathassa, hiszen úgy még senki sem beszélt hozzá Lelkét kitárhassa, hogy oda szálljon be, oda költözzék le a mennyeknek országa édes nyugalmaival, csöndes békéjével . . . És az eltávozó Jézus már nem úgy hagyta ott, mint aki csak testi szemével lát. Lelki szemei megnyíltak s egyszerre más lett körülötte a világ, az élet. Mintha szépséges szép színben ragyogott volna körülötte minden . . . Mintha ujjászületett volna egy halódó életből a lélek vtlágának örökkévalóságába.

Kedves Afiai! Napjainkban, amikor tanui lehetünk az egész emberi világ szellemi átalakulásának, amikor nemzeti létünk és családi boldogságunk függ attól, hogy milyen vége lesz annak a minden erőt igénybe vevő harcnak, amelyben mi is részt veszünk, nem lényegtelen, hogy milyen lelki adottságokkal és milyen eszmékkel rendelkezünk. Lehetünk Márta-ként szorgalmaskodó nép s fizikai teljesítményeink felett mél-

tán hangozhatik a Jézusi elismerés: „Szorgalmas vagy és sokra igyekszel,” de ha nem tudunk Máriaként leülni Jézus lábaihoz, vagyis ha nem találunk alkalmat arra, hogy az evangélium szellemének érintésére lelki szemeink is megnyiljanak, nem tapasztalhatjuk meg azt a szép és boldog életet, amelyre pedig oly nagyon vágyakozunk.

A most folyó háborúból láthatjuk, hogy nem a számbeli és anyagbeli fölény győz, hanem a léleknek a fölénye! S ezzel kapcsolatban időszerű feltenni a kérdést, hogy itthon mit teszünk mi? Mintha lelki vakságban végeznők egyébként fontos munkánkat! Nincsenek alkalmaink, amikor lelkünk találkozhatnék az isteni lélek gyújtó szikrájával s ezért meglátások nélkül csak máról holnapra élünk. Sokszor az a gondolatom, hogy olyan a mi életünk, mint amaz oltványé, amelynek nemes ágát letörte a vihar s az alulról jövő vad hajtásokból jó gyümölcsöt várni nem lehet.

Kedves Afiai! Amint két édes testvér volt Márta és Mária, úgy kell a mi életünkben is vezérelvvé legyen e kettő: *a szorgalom és a lelki elmélyülés*. A szorgalom, a munka csak az a vad alany, amely egymagában jó gyümölcsöt nem terem. Eléggé látjuk ezt az istentelenek életéből.

Kell a léleknek az elmélyülése! *Kell* az isteni dolgok titkaiban elmélyülő léleknek a meglátása, a világossága s az ebből a fényből eredő evangéliumi munka, hogy nyomában megszülessék az a jobb kor és az a boldogabb magyar jövő, amelyért most küzdünk testtel és lélekkel, fegyverrel és vérrel, hogy azt megszerezve, örökre megtartsuk s el ne vétessék többé tőlünk sohasem! Ámen.

Lókod, 1942. július 19.

Nagy Sándor,
lelkész.

Az ember.

(Közönséges egyházi beszéd).

Alapige: Zsolt. 8:5. „Micsoda az ember, hogy megemlékezel róla? És az embernek fia, hogy gondod van reá?”

A isteni alkotás nagyszerűségét semmi sem igazolja fényesebben, mint maga az ember. Nincsen olyan tökéletes gépezete a technikának, mint az emberi test. Nincsen olyan csodálatos alkotó képessége a természeti világnak, mint két karunk ereje. Nincsen olyan tündöklő csillag az égen, mint két szemünk fénye. Nincsen olyan elbűvölő szépsége a tavasznak, mint egy boldogságot sugárzó, mosolygós emberi arc. Nincsen olyan kristálytisztá harmatcseppje az ébredő mezőnek, mint egy őszinte fájdalom fakasztotta könnycsepp. És nincsen olyan varázslatos muzsikája a természetnek, mint mikor a szeretet összhangzatos melodiáját játssza az emberi élet orgonáján.

A teremtés önmagában csak félig befejezett isteni mű. Ehhez kapcsolódik még a megtartás és ennek folyamán az állandó tökéletesítés. Szükséges-e felsorolnom azokat a kézzelfogható életmozzanatok, amelyek a legelvakultabb embernek is hiven megmagyarázzák, hogy van gondviselés és megtartás. Egy arany kalászba szökent buzamező, egy ébredő hajnal, egy felgyógyult beteg, egy megvigasztalódott sziv, egyszóval az életnek minden egyes mozzanata a legszelidebb imádságtól a legelvadultabb háborúig mind az isteni megtartás mellett bizonyít.

Ez a megtartó és tökéletesítő gondviselés az emberrel, mint a legértékesebb isteni alkotással szemben, különösképpen nyilvánul meg. Erről tesz bizonyosságot a zsoltáríró is alapigénk szavaiban: „Micsoda az ember, hogy megemlékezel róla?” Mint egy félig érett gyümölcs a fán, a zsoltáríró lelkén is ott csüngött egy kérdés, amire nem tudott kielégítő választ adni. Láta és tapasztalta az ember felsőbb rendűségét a világ teremtményeivel szemben; hitte, hogy az ember különös viszonyban van az alkotó Istennel; sejtette, hogy Isten ezt a nagyszerű lényt valami nagy elhivatással bizta meg, csak azt nem tudta, hogy mindez miért van? Kinek tartja és mire hívta el Isten az

*Értünk van a világ és megtartó - tökéletesítő munkáját
értünk és rajtuk keresztül fejté ki, végre továbbra is
és az ember és ezért van gondja rá. A!*

embert? Amit a zsoltáriró csak sejtett, azt próbáljuk mi megkeresni. Kérdezzük hát mi is önmagunktól, kicsoda az ember? „Az ember lelkes állat,” „Az ember a világ csodája,” „Az ember társas lény.” Még sok ilyen szállóigévé vált mondást sorolhatnánk fel, amely mind arra törekszik, hogy az embert határozza meg egy mondatban. Számtalan sok bölcs, tudós fürkészte az embert, igyekezett eme csodálatos lényt megismerni, osztályokba sorolni természetét, faja, testalkata, lélekalkata szerint. A középkori bölcsek négy nagy csoportba sorolták az embert, az ujkoriak még többre. Asztrológusok a mennybolt csillagzata szerint, orvosok a csontrendszer alapján, Politikusok a világnézeti meggyőződést tekintik válaszvonalnak, társadalomkutatók a származást nézik. Osztályozzák az embert: ez germán, ez latin, az mongol, amaz meg szláv. Osztályozzák az embert száz meg száz formában, tömértelen felfogás szerint.

— Mégis minden esetben egy a lényeg: az ember a világ ura, a két lábon járó gondolkozó, alkotni, rombolni tudó öntudatos lény, akit a mindenható Uristen arra hívott el, hogy lelkének erejével uralja a földet és adottságaihoz mértén közelebb és közelebb jusson végső céljához, a tökéletességhez... Gondolkozzunk csak egy kicsit mélyebben: kérdeztük-e valaha önmagunktól, mi is az ember? Már maga ez a szó szinte idegenül hallszik, amikor függetlenül környezetünktől, csöndesen ejtjük ki. Először valami ismerős arc ködlik fel előttünk, de aztán hamar visszazökkenünk a mindennapi élet kerékvágásába és szinte mosolyogva felelünk: „Ember vagyok én, ember az én barátom, ember volt Napoleon, Mátyás király, emberek tömege vesz körül engemet... Ember-ember, vonjuk meg vállunkat felületesen és azt hisszük, hogy ezzel a gondolattal már végeztünk is. Pedig ha egyszer is jutott eszünkbe, nem olyan könnyen szabadulunk tőle. Amint ismét előnkbe bukkan ez a furcsa szó, felfigyelünk és szinte önkéntelenül is gyűjtjük az ember fogalom anyagát. Megismerjük mi az emberi és az embertelen. Megtudjuk, hogy vannak emberi jogok, van emberi szabadság és szeretet. De mindez kevés ahhoz, hogy szíve gyökeréig megismerjük az embert. Meg kell tanulnunk az ember legszebb nevét, amelynél soha nagyszerűbbet, tisztábbat, célmutatóbbat nem adtak és nem is fognak adni az embernek. Ez a név pedig: Isten gyermeke. Vajon megtudjuk-e érezni ennek a szónak erkölcsi súlyát? Vajon megtudjuk-e érezni

mennyivel közelebb hozza ez a meleg szó az embert az Istenhez? Ha most kérdeznék tőlünk, kicsoda az ember, bizonyára azt válaszolnánk: „Testvér, nem jól kérdezted, a helyes kérdés ez: kinek kellene lennie az embernek?” Itt már elakadunk, nem tudunk, vagy éppen nem vagyunk hajlandók felelni, mert ha őszinték akarunk lenni, így válaszolunk: „Ó, az ember minden e nagy világon, csak éppen az nem, aminek kellene lennie. Az ember önző, hatalomra vágyó és mégis véges esendő. Képtelen egyedül élni és mégis kiirtaná környezetét. Tudja, hogy csak együtt képes alkotni és mégis széthuz. Meggyőződött arról, hogy jósággal, szeretettel, egyetértéssel mindent el lehet érni és ennek ellenére a legritkább esetben fordul a szeretet törvényéhez. Azt is megtanulta, hogy ha gondviselő, Atyát lát az Istenben és vágyait néha imába önti megenyhül, megvigasztalódik és mégis olyan ritkán kulcsolja imára a kezeit. Tudja és hiszi, hogy ha testvért lát az emberben, a béke, a közös alkotás és ennek nyomában fakadó áldás valóban naggyá, hatalmassá, a föld urává emelné, és mégsem teszi... nem teszi, mert ember.

Sajnos, vannak keresztények, akik ezt a gondolatot a végletekig fokozva, az embert valami menthetetlenül megromlott, piszkos bűnökben fetregő, gyáva teremtménynek tartják, akit az Uristen csak az ingyen elfolyt Krisztus-vér árán ment meg a szörnyű pusztulástól. Az embert, a világegyetem legnagyobb értékét, egyenlővé tették a bűnnel, a kárhozattal és ezt a nevet gyengeségeik magyarázatára használják. De nemcsak bizonyos keresztény-felekezetek, hanem még mi is sokszor használjuk az ember nevét hibáink magyarázatára. Valaki hibát követ el: ő is ember. Barátunk tévedett: tévedni emberi dolog. És ugyebár milyen furcsa, hogy az ember ezt a nevet néha gőgösen, büszkén használja, hivatkozik rá, jogokat formál belőle és aztán egyet fordít a kockán, lebecsüli, leki-csinyli, amikor hibáit kell megmagyarázhatóvá tennie. Hány súlyos bünt könyveltek már el ezzel a megjegyzéssel: emberi dolog. És ez így van, Ez millióknak közös bűne, ennek való-szerűségében senki sem kételkedik. Sőt vannak sokan, akik az emberi gyarlóságot élesre kihegyezve, az életet tragikus gyászmenetnek, a földet siralomháznak s benne az embert halálra ítélt rabnak, vagy isteni szeszélyek játéknak tekintik, akit a teremtő Uristen is csak sajnálni tud. Ilyen hangnemben szólal

meg az Ember Tragédiájának írója is, amidőn azt mondja:

„Miért is kezdtem az emberrel nagyot,
Ki sárból, napsugárból összegyurva
Tudásra kicsiny és vakságra oly nagy.“

Ez a költői tulzás valóban szép, tragédiába illő, de az Isten igaz lényével nem éppen összeegyeztethető, mert a tökéletes Isten nem bánhatja meg cselekedeteit. Különben nekünk unitáriusoknak nincs is u. n. ember tragédiánk, mert mi hiszünk, hogy az emberiségnek minden nagy bukása csak figyelmeztető jel arra, hogy hogyan járjon a tökéletességre vezető uton. Az ember isteni mértékkel mérve valóban kicsiny, gyarló, bűnös, de ez a gyarlósága, kicsinyessége és bűnös volta önmagában véve még nem tragédia, még nem végzetszerűség, nem helyrehozhatatlan égbekiáltó, vagy a pokol mélységes fenekére sülyesztő kárhozat, hanem az élet utain rárakódott por, amit magáról letud rázni; a küzdelmek sulya alatt kiizzadt méreg, amit le tud törölni; a „sátán“ által husába lövelt nyilvessző, amit ki tud huzni; a felebaráti szeretet hiánya, amit még utána tud pótolni; az el nem mondott imádság, amit még ajkai el tudnak rebegni... Hiszen még nem késő, a jóságos Isten szeretettel öleli magához a későn érkező tékozló fiukat is.

— Azt szokták mondani, hogy amiképpen nincsen egy és ugyanazon fának két egyforma levele, úgy a világon sincs két tökéletesen egyforma ember. Amíg az egyik az élet javaiban daskál, addig a másik koldult kenyerét könnyeivel áztatja; amíg az egyik ép egészségnek örvend, addig a másik a halál kapuját döngeti; amíg az egyik a szabadság levegőjét szivja, addig a másik rabláncokat csörget. És vajjon mi lenne, ha az emberek egymásban csak különbségeket látnának, ha hiányozna a lelkekből a testvéri öntudat, ha senkisem értené meg, hogy mindnyájan egy Atyának vagyunk a gyermekei. Ennek a testvéri együvé tartozásnak a megélése úgy összefog bennünket, mint a fa lombjának ezerféle leveleit a közös törzs, a közös gyökérzet, vagy mint a családban az apa az ő gyermekeit, kik bármennyire is különböznek egymástól, végeredményben mégis csak egy vér folyik bennük, egy törzsnek a hajtásai, egy akaratnak a megtestesítői. A gyermeki hűség lényege az atyai szeretet és akarat felismerésében és munkálásában áll. Ilyen értelemben a gyermek nemcsak létlen szem-

lélője az atya önkényeskedő munkájának, nemcsak gyáva eszköze egy felsőbbrendű hatalomnak, vakvezetettje egy ismeretlen Istennek, hanem munkatársa a mennyei Atyának, akinek akaratát szentnek és tökéletesnek ismerve fel, küzd egy eszményi, egy az Isten akaratával összhangban álló földi élet kialakításáért, amely életet Jézus ezzel a szóval jelölt meg: *Istenországa*. Ezt az Istenországot Jézus nem egy dante-i paradicsomnak, nem egy krisztusi monarchiának rajzolta meg, hanem egy olyan társadalmi állapotnak, amelyben az ember rátalál elveszett önmagára, felismeri önmaga értékét és nagy-szerű hivatását: *Istennek gyermeke és munkatársa lenni*. Az egyik hivatás kötelez engedelmességre és feltétlen bizalomra. A másik cselekvő magatartásra és a társadalmi jóllét munkálásában való részvételre. Ha ezt a két nagy és fönséges elhivatást felváltjuk az élet aprópénzére, azt jelenti, hogy sziklaszilárdan bizva Istenben és önmagunk istenadta erejében vállaljuk készséggel azt a szerepet, mi az élet szinpadán reánk hárul. Ha ez a cselekvő magatartás hiányzik belőlünk, akkor hiába való minden emberi öntudat, hiába minden önértékelés, hiába minden tulzott optimizmus, mert ha a bennünk megtalált isteni erőket féltő irigységgel elássuk, mint rest szolga a tálentumot, akkor szörnyű hazugság a mi egész életünk.

Vajjon mit fogunk felelni, ha lelkiismeretünk — ez a szigorú bíró — egyszer kérdőre von: „*Mit tettél életeddel?* Mire használtad a neked adott erőket? Kiknek védelem az izmod? Kinek kenyér a jóságod? Kinek látószem az eszed? Mit épült belőled ez a szerencsétlen nép? Mit adtál a közösségnek? Lehetsz-e szikra a tűzből, mely hazád oltárán lobog? Lehetsz-e csepp a vizből, mely hófehérre mos minden szennyes lelket? . . . Ha nem ezt kell felelned ezekre a kérdésekre, ha úgy érzed, hogy nem voltál e nép szemének látása, karjának ereje, hitének biztonsága, akkor valóban megérdemled, hogy az emberi gyarlóság vádjával illessenek, mert akkor megtagadod Istentől a munkaközösséget, akkor csak terméketlen fa vagy, melyet ki kell vágni és a tüzre dobni. Ha életed meddő föld, mely nem terem kalászt az éhezőknek, ha nem vagy csira, mely új életet hajt, ha nem vagy rugó, mely a fejlődést előmozdítja, akkor méltatlanul élvezed Istennek áldását és gondviselését. Én hiszem erősen, sziklaszilárdan, hogy az ember természeténél fogva jó és ha megfelelő társadalmi életet teremt önmagának,

akkor képes lesz önmagát Isten gyermekévé és munkatársává, a társadalmat pedig Istenországává alakítani. A mai világ küzdelem is ezt igazolja.

Ilyen élet- és emberszemlélet birtokában az élet sem tragédia, legfeljebb csak dráma, melyet az ember és a világ játszanak meg és amelynek bonyodalmas cselekménye az Isten által vezérelt ember javára oldódik meg.

Kicsoda az ember? Itt van ez az évezredek kérdése. Testvérem, tudsz-e felelni rá? Gondolkozzál! Ámen.

Gellért Imre,
III. é. teologus.

Szó a végekről.

Alapige: Ézs. 66. 13. „Mint férfit, akit anyja vigasztalt
akként vigasztallak titeket én . . .

Óriási napraforgótábla jut eszembe, amelyet vonatról láttam valamikor. Késő délutánra hajlott a nap s ezernyi napraforgó arc fordult nyugat felé, amerre a nap eltűnt, mintha onnan várná ismét a felkeltét.

Mostanában kétmillió napraforgó-lélek fordult nyugat felé, onnan várva csodát: napfelkeltét, szabadságot. S a csoda eljött, hozta magával a szabadulást, de mindnyájunk számára. Sokan vagyunk, akik szomorúan hajtjuk le napraforgó fejünket, mert a mi szabadságunk még nem érkezett el. De vannak közöttünk olyanok is, akik nemcsak lehajtják a fejüket, hanem az ajkukat is szóra nyitják s ó jaj, ez a szó nem áldás azért, hogy másfélmillió testvér felszabadult, hanem zokszó azok ellen, akik nem voltak elég ügyesek és nem tudtak felszabadítani minket is. Ezeknek szeretnék a szemébe nézni most és mondani nekik egy pár őszinte, korholó és aztán vigasztaló szót.

Testvéreim! Én huszonkét év alatt majdnem egész Erdélyt összejártam. Huszonkét év alatt nyitva tartottam a szememet és a szívemet s láttam és éreztem sok olyan dolgot, aminek

nem úgy kellett volna történnie, ahogy történt. Láttam én olyan magyar munkásokat, akik heti keresményüket elitták, mert nem akartak szembenézni a gondokkal, melyek körülvették őket s inkább a mámor rózsaszín ködét választották, amely elfelejtette velük az élet nehézségeit és aztán láttam ugyanezeket másnap még nagyobb kétségbeeséssel ébredezni mámorukból, amikor látták családjuk retténetes nyomorát. Láttam olyan elhelyezkedő fiatalokat és idősebbeket is, kik azért, hogy kenyerük fehérebb és puhább legyen, lelkiismeretfordulás nélkül cserélték fel meggyőződésük vallását idegen vallással. Láttam olyan férfiakat és nőket, akik idegen partokon keresték a boldogságot, odahagyva családjuk tűzhelyét hűtlenül, hogy annál több legyen ezen a földön a boldogtalan magyar. Láttam olyan édesanyákat, akik most zugolódnak azért, mert egyetlenegy ember nem tudta megmenteni mind a két milliót, de amikor arról volt szó, hogy egyetlenegy étellel szaporítsák a magyarságot, akkor visszaküldték azt az induló életkét oda, ahonnan elindult: Az Isten kebelére. Megmondta a költő: „Ugy beszéljen ki-ki magyarul, mintha imádkozna, mintha aranyat, tömjént, mirhát hozna. És aki költő, az legyen király és pap és próféta és soha más . . .” És láttam papjait ennek a népnek, ennek a nyelvnek, akik nem úgy vették ajkukra édes anyjuk drága nyelvét, mint az imádságot. És láttam magyarokat, akik zugolódva hordozták az erdélyi sorsban keresztjüket akkor, amikor kitüntetésképpen kellett volna viselniök azt. És mostanában, amikor immár kétségessé vált, hogy mi is visszakerülünk oda, ahova olyan nagyon vágytunk, ó, hányszor hallottam a zugolódás, az önzés szavát megszólalni az ajkakon: „Ha mi fel nem szabadulhatunk, inkább senki se szabaduljon.”

Ezeztől szeretném megkérdezni: „Hát nektek nem öröm az, hogy másfélmillió testvérről levették a rabság láncait? Ti csak saját csalódott fájdalmaitokat érzitek s nem jelent számotokra vigasztalást az, hogy szüleitek sirja magyar föld lett?” De azt is szeretném megkérdezni: „Hát az nem jutott eszetekbe, hogy a felszabadulást meg is kell érdemelni?” „Hogy a felszabadulás jutalom, a rabság pedig elkövetett bűnök és elfeledett erények büntetése? . . .”

Ne káromoljátok annak szent nevét, aki annyit fáradozott azért, hogy felemelje a porból ezt a megalázott szegény nemzetet. Ne szidalmazzatok azokat, akiknek nappal keserves

munka volt a kenyérük, éjjel gond volt a párnájuk azért, hogy ennnyi eredményt is elérhessenek. Ne szidjatok senkit, hanem szálljatok magatokba s ismerjétek el részetekeket abból a nagy hibából, amelynek következése mostani csalódásunk. Mert, ha mindnyájan megtettétek volna csak a saját kötelességeket, akkor most semmi szemrehányásra nem lenne ok.

Az volt a baj napraforgó-testvéreim, hogy nyugatról vártuk a napfelkeltét, a szabadulást. Pedig a világosságot, csak keletről lett volna szabad várni. Onnan, ahol mi lakunk. Nem kényelmesen másokra bízva mindent, hanem önmagunkat megváltani.

De nem azért vagyok én itt, hogy ostorozzalak titeket. Nem azért jöttünk ide mindannyian, hogy afelett vitatkozzunk, mi volt a hiba és ki volt a hibás. Nem is azért, hogy romok felett siránkozzunk. Romok nincsenek, csak épülő házak vannak. Egyik-másik ház felépült immár a telejéig, a másik még csak az alapjánál tart. De az Isten mindenüvé letette a szegletkövet, amelyre fellehet építeni a házat. Nem tudom, ismeritek-e azt a példázatot, amely szerint a félig telt pohár előtt megállott a pesszimista és az optimista. A pesszimista azt mondta: „Ime, egy félig üres pohár.” Az optimista pedig: „Ime, egy félig tele pohár.” Testvéreim! Lássátok meg ti is a poharat. Nem a félig üres, hanem a félig tele poharat, amelyben van még hely a mi számunkra is. És higgyetek a szegletköben, amelyre fel kell épülnie a háznak.

Ne higgyétek, hogy üres szavakat beszélek, amelyek mögött nincsen meggyőződés. Mi hisszük, hogy a pohár egészen meg fog telni és hiszünk abban a drága szegletköben is, amely elég erős lesz ahoz, hogy felépüljön reá a ház. És épen ezért nem megyünk el innen addig, amíg szükség van reánk. Itt maradunk, amíg lesz itt egy unitárius lélek, amelynek a nyugalomára vigyázni kell.

Tudom, hogy sokan elmennek innen, mert erősebb bennük a szabadság vágya, mint az ittmaradásé. Akik mennek, azokat vezérelje a jó Isten. Akik itt maradnak, azok sirják ki most magukat, hiszen nehéz és fájdalmas napok azok, amelyeket most átélünk. De azután, napraforgó-testvéreim, emeljük fel lecsüggesztett fejünket. Forduljon arra felé az arcotok, amerre mi nézünk: fénylő napunk, világosságunk: az örökkévaló egy Isten felé. Akik itt maradunk, éljünk a magyar becsü-

lethez és büszkeséghez méltó életet. Minden körülmények között, akár mi is következzenek reánk, legyen a jelszavunk ez: magyarok maradunk.

Vannak szavak, jelszók, amelyeket háromszin selyme lengő lobogónak röpit magasba szelek szárnyán, büszkén. Vannak olyanok, amelyeket kősziklára vésnek, hogy el ne felejtsek a késő utódok, hogy évezredek legyenek tanúi. És vannak olyanok, amelyeket tömegek toroka zug a végtelenbe bátorító lelkesedéssel, vagy fenyegető morajlással. Mi nem bizhatjuk jelszavunk a szélre, nem himezhetjük lobogók selymére, nem véshetjük a szirt kemény falára. S mégis minden jelszónál maradandóbb, mert nem ember csinálta. Mert a mi jelszavunk a végtelenben lett az Úrnak egy teremő szavára. Pedig nincsen más jelszavunk nekünk, mint feltörött két munkás tenyerünk két nagy M-betűvel a középén. És nincs más kincsünk, csupán a remény, s az öntudat, hogy el nem veszhetünk. A két M-betű mást jelent nekünk, nem a halált, nem bús „Memento Mori“-t, de mindenkinek: „Magyar maradok“ s mindnyájunknak „Magyarok Maradunk“, mindhalálíg magyarok, magyarok. Lassanként — igaz — mi is meghalunk. De nyomunkba új nemzedékek jönnek s a tenyerükön már a születéskor magukkal hozzák ezt a két betűt. S ne legyen szikla ezen a világon bár, melyre felvéshetjük, hogy vagyunk. Ne legyen selyme lengő lobogónak, mit ránk teritnek, hogyha meghalunk. Csak őrizze a jelszót sok tenyér: mindörökké Magyarok Maradunk. Ámen.

Nyitrai Deák Berta.

A kenyér.

Szép volt minden. Az erdő zugott, néma csendjében madár daltól hangzott. A mező virágzott, fölötte illatár bomlott. A csermely csobogott, az erdő titkairól regéket suttogott. Minden-minden szép volt, ahová nézett, ahová tekintett a *gyermek Jézus*. A természet minden szépsége ott vibrált boldogságtól sugárzó szemén, mindaddig, míg onnan le nem ereszkedik a lélek mélyére, hogy ott foglaljon helyet, mint egy kedves emlék,

melyre édesen tekint alá a meglett férfi, gyermekkorának bűbajos meséire, legszebb élettörténetére.

Életünk legszebb kora ez. Az öntudat komoly munkáival ki nem használt idő, rajta a kedvesség ezer bájával.

Majd a sors gyaluval áll elő s lefaragja róla tündérvilágunk tarka képeit, a csalódás forgácsa hull lábaink alá.

Emlékeinek szépségeit keresi a *férfi Jézus* is, s csak forgácsokra talál.

Keresi azt az örömet, jó kedvet, mely ez előtt néhány évvel ott szaladgált a föld felett, s ő a gyermek gyönyörködött benne. Kereste azt a boldogságot, mely ott pihent a cedrus árnyékában s ő lihegő kebelével szaladt alája. Kereste azokat a mosolygó arcokat, — akkor mindenki mosolygott feléje — sehol semmi a régi világból.

Hová lettek?

Keresi az okot, mely eltüntette. Kereste a földön, az emberek között. Mosolygós arcok helyett verejtékest látott, kik egymást nem is látva, szántják sorba a hosszú barázdákat.

Nézte a széltől duzzadt vitorlás hajókat, ismerte már utjokat, nemcsoda, ha vezetői annyira sápadtak, ezer veszéllyel néznek farkas szemet.

A gyermekkor lármája után, olyan érthetetlen e komoly hallgatás, megfeszült munka.

Az emberek egymással alig beszélnek, beszédjük gyakorta érthetetlen suttogás. Ezekkel ő gyermekkorában együtt játszadozott.

S amikor a pipacs nyilni kezdett, s a buzavirág égszinkék szirmával feléje integetett, meglelte e titok magyarázatát.

Mi az oka, hogy a természet elvesztette szépségét, a föld költészetét, az ember gyermekkorának meséit, oka ennek a *kenyér, mindnek a kenyér*.

Kenyérkeresetben izzad a világ, alatta roskad a föld, verejtékeznek az ember.

Régi idők álka most kívánja áldozatát leginkább hatalmában látni: „*Arcod verejtékével egyed kenyered.*” Visszacsendül ez a régi időkből s minden lehulló verejték után gunyosan nevet.

S az ember ezt tudja, érzi. Ez az oka komolyságának, fásult lelke tartalmatlanságának ezen kellene változtatnia, hogy boldog legyen ismét, vidám és mosolygó, hogy észrevehesse

ismét a nyiló virág illatát s megérthesse a madarak dalát. S amikor nehéz gondolatokba merülve hozzáfogott nagy munkája megoldásához, ime előtte is megjelenik a minden lelket kísértő sátán, a minden gondolatot lenyügözve tartó gonosz szellem. Hiszen ha a munkálkodók táborába áll, ha verejték cseppjei a barázdákra hullanak, meg lesz az eredmény, „amit a tekintet befoghat, minden az övé lehet,” csak boruljon le s imádjá a földet behálózó, a gondolatot beszövő urrá lett gonosz szellemet.

Kisértő gondolatai a reszketésig kinozták, halántéka lüktetett, már-már inogni kezdett, amikor agyáról lecseppent a megfeszített gondolkozás izzadság cseppje, amelynek nyomában megszületett az áldásos felelet: „*Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Istennek ígéjével is.*”

És e felelet elől elmenekült a kísértő sátán, az átok súlya fötemelkedett, visszaszorult régi fészkébe, a nemesség gondolatát öltötte magára a munka, pihenőt tartott, s ilyenkor Istenhez imádkozott. Ajka zsoltárokat énekelt.

Nemcsak kenyérrel él az ember. E kijelentés egyesítette testi s lelki életünket, s magyarázza meg jelen helyzetünket, mikor mi munkánk gyümölcsét annak mutatjuk fel, kitől ajándékképpen kaptuk.

Kenyérért küzd ma is a világ, de míg a két kéz dolgozik, a két szem égfelé tekint, s míg az ember munkáján az ég mosolya pihen, addig jólesően ismételtetjük: nemcsak kenyérrel él bizony az ember . . .

Szép lesz ismét a föld, szép az ég, szép mindaz, ahová tekintünk.

Ütő Lajos.

Jőjjetek énhozzám . . .

(Közönséges egyházi beszéd.)

Elmondva „Oxford Manchester College“-ban szónoklati gyakorlaton angolul 1928. március 14-én.

Alapige: Máté XI. 28—29. „Jőjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelgettetek és én megnyugosztalak titeket. Vegyétek fel magatokra az én ígámat és tanuljátok meg tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok és nyugalmat találtok a ti lelketeknek.“

Sokat vitatott kérdés, hogy vajjon nagy idők teremtenek-e nagy embereket, vagy fordítva. Az az egy bizonyos azonban, hogy a kettő között kétségtelen összefüggés van. A nagyságnak meglátására, felismerésére azonban rendszeren csak a későbbi kor képes, a jelen igen gyakran vagy nem ismeri fel, vagy nem értékeli kellőképpen őket. Valahogy úgy van ez, mint mikor egy város utcáit járjuk s a házakkal szegélyezett térre van korlátozva tekintetünk; ha az egész egybehangzó képéről akarunk fogalmat alkotni, valamelyes a városon kívül álló dombra, vagy hegyre kell mennünk, honnan szélesebb a látóhatárunk.

Az emberiség életében a történelem képez ilyen magaslatot. Jelen tekintélyek, hatalmasságok sokszor papirmasé létükre is csillogó palotáknak látszanak. Aki azonban a történelem próbatüzét kiállotta, sőt évszázadok vagy évezredek igazolták: az igazi nagyság. Sokszor óriási szenvedéseket kell jóakarataukért, meglátásaikért viselniök azok részéről, akik életének szebbé, jobbá tételéért munkálkodnak. Sokan elhajolnak eszméiktől, elveiktől a rájuk nehezedő nyomás miatt. Sokan belevesznek a céltalannak látszó küzdelembe. Azonban vannak olyanok is, akik nem hajolnak meg a nehéz sorsban, kiknek lelkében az isteni szikra kiolthatatlan lánggal ég. Ezek küzdenek a sorssal s életükkel sokszor határkövet állítanak az emberiség történelmében.

Ezek előtt nem akadály, ha királyi családból származnak, mint Buddha, főuriból mint Tolstoj; leteszik a bibor-rongyot, ha ez akadályuk, hogy lelkük királyi palástját ölthessék ma-

gukra. Másoknál fordítva történik. Alacsony sorsban születnek, egyszerű ács családból, mint Jézus, bányász családból, mint Luther, vagy kis szappanfőző inasok voltak, mint Franklin Benjamin s sok keserű körülménnyel, megbélyegző előítélettel kell megküzdeniök, míg lelkükben érzett hivatásvágyukat megközelíthetik. A felülről való leereszkedés éppen olyan nehéz, mint a felemelkedés. Mindkettő erős hivatásérzetet s nagy lelki-erőt kíván. Sokan vesznek el a névtelenek között, míg kevésnek sikerül célját megvalósítani. A pályának kezdetét, első indító rugóit rendszeren homály, vagy legenda födi, de kétségtelen, hogy az első benyomások, a szülői hajlék és arcok nagy szerepet játszanak benne.

Valahogy így támadhatott Jézus lelkében is a hivatás érzet. Talán már gyermekjátékaiban, álmaiban benne volt. Talán ott az ácsműhelyben felnőtt emberek beszéde, panaszkodása hagyott nyomot érzékeny gyermeklelkében. Vagy később éles megfigyelése láttatta meg vele az óriási társadalmi osztálykülönbségeket, kora vallásos életének ürességét. Talán egy megrázó, vérlázító jelenet lehetett az első indító rugó. Talán ércsisakos római katona verte véresre valamelyik védtelen honfitársát, vagy talán éppen testvérét; vagy a függetlenségért vívott vérontó harcok hiábavalóságai tűntek fel előtte komor kísértetként. Ezt soha meg nem tudhatjuk; 2000 év sűrű sötétsége visszaveri e pontról a világosságot kutató tekintet minden kereső sugarát.

Előttünk csak a kész szellem, lélek-óriás van teljes fenségében, életének nagy programjával, szent örökségével, a nélkülvonásokat elmosta az idő áradata.

Ez élethivatást, a ránk hagyott életörökséget, világtörténelmi alakjának örök nagyságát e szavakban látom összesűrítve: „Jőjjetek énhozzám mindnyájan, kik megfáradtatok és megterheltettek és én megnyugosztalak titeket.” Minden többi tanítása eszköz-részlet e nagy életcél megvalósítására.

A kereszténység kétezredévének történelme aszerint emelkedik vagy süllyed; aszerint áll hivatásától távol, vagy annak magaslatán, amilyen arányban tevékenységében, működésében e Jézusi élethivatás benne foglaltatik. S hiszem, az egyház mai élet-halál küzdelmében aszerint alakul ki jövő sorsa, amennyiben szenvedésekben, sanyargatásokban meggyötört népének e Jézusi nyugalmat megadhatja, vagy önmaga is tétlen szem-

lélője vagy még gyarapítója lesz a sok nyomoruságnak. A melyik egyház e Jézusi életprogramot megértve, eszmék világából a gyakorlati élet terére viheti, miként Jézus, szóból életté formálva, az lesz a jövő egyháza. Számunkra ezért semmi esetre sem lehet közömbös tartalma. *Lássuk tehát mi az a fáradtság s ezzel szemben a Jézus által adott megnyugvás.*

Ha fáradtságról beszélünk, annak fogalma rendszeren különböző képek alakjában jelenik meg gondolatvilágunkban, kinek-kinek életviszonyaiból meritett tapasztalatai alapján. Városi embernek szaladgálásban, kalkulálásban elfáradt kereskedő; porlepte, mesterségének nyomait ruháján, kezein viselő iparos, gyárakból kimerülten hazatérő munkás, vagy ideges poros akták, tornyosuló számoszlopok felé hajló sápadt hivatalnok alakjában. Ezek vágyódással s némi titkos irigységgel tekintenek a domboru mellkasú, napbarnított, kérgestenyerű falusi földművesre, ki Isten szabad ege alatt, hűs szellő, virágillat s pacsirtaszó mellett gyűjti össze az áldást. Viszont a földműves forró napsütésben, ólmos őszi esőben napestig kaszálva, gyűjtve, szántva, amint esténként fáradtan ballag haza, sokszor gondol a városi „urakra,” akik a forró napokat árnyékos szobában töltik el s csak ablakon keresztül nézik jó melegből az ólmos őszi esőt. Ő az ilyen estéli hazatérőben látja megtestesülve a fáradtságot. A diáknak sok tanulás, katonának hosszú menetelés, színésznek a sok szereplés, lumpolónak a mulatás, sok tánc hozza a fáradtságot. Vajjon az ilyen értelemben megfáradtakat hívja magához Jézus? Aligha csak ezeket. Az ilyen-nemű fáradtság megpihentetésére megadta a feleletet, az emberj találékonyság és tapasztalat. Hosszu munka után felcserélik kissé egymás életkörülményeit s megvan a megoldás. Egészséges testnek nyugodt, csendes álmot pihenést ad. Felüdülésért városi ember falura megy, ha ezt nem teheti, kertekben keresi a napfényt, friss levegőt. Testi munkás, falusi ember, ha okosan osztja be, idejét a csendes téli napokon, estéken családjá körében, okos olvasmányokban igyekszik nyugalmat találni.

Van azonban ennél nagyobb fáradtság, nehezebb megterheltség, melyikre nem olyan könnyű nyugalmat találni.

Mindannyian nemes célokkal, nagy elhatározásokkal indulunk neki a jövőnek. Mi papjelöltek, hogy eloszlássuk a tudatlanságot, gyűlöletet, közelebb hozzuk egymáshoz ember-

tertvéreinket. A bányászokat megvigasztaljuk, az elesettet fel-
emeljük s hitet adva a hitellenségben, nemes, szép életre
példát adjunk. A tudós, hogy mikroszkopja segítségével felku-
tassa az élet ősi titkait, az atomok összefüggésének titokzatos
erejét, új vegyületeket állítson elő régi elemekből, amelyek
leküzdjék az emberi életet megnyomorító betegségeket.

Platon államtanában tökéletesen megvan alkotva az
ideális állam képe. Bármely állam mintájául szolgálhatna.
Egyetlen nagy hibája van, ami utánna még sok évszázadnak
hibája volt, hogy a nehéz baromi munkát egy megvetett,
lenézett társadalmi osztályra, a rabszolgaságra hagyja. Kora
azzal érvel: a rabszolgát hiába szabadítaná fel, a test felszaba-
dítása után a lélek csak az marad, ha egyszer annak szüle-
tett. A kereszténység századaiban megfordították a mondást,
a test lehet rab, a lélek ugyanis szabad. S folyt tovább a rab-
szolgaság, amíg lehetett nyíltan, aztán titkos formában más
címek alatt, de hasonló lényegben. Az emberiség életében a
fejlődés azonban örök, nagy szellemek, gondolkozók feltalálásai
folytán a gépek veszik át rendre a rabszolgák szerepét. Von-
tató, emelő erőkre ma már nagyrészt ezeket alkalmazzák. Ma
már nincsen szükség padhozláncolt gályarabokra, a gőz feszítő
ereje röpti a hajót. Gulákhoz kőhordó százezrek hátán nem
csatlog az ostor, a modern építészet remekeihez emelődaruk
viszik az alkatrészeket a magasba. S az emberiség jóllétéért
gondolkozó agyak új találmányokon törnek a fejüket; álmodozó
profétai lelkek mélyén, felcsillámlik egy boldogabb idő képe,
hogy lesz idő, amikor ezek segítségével eltűnnek a nyomor-
tanyák, nagyvárosok zsúfolt tömeglakásai, az ember arcán
felragyog majd Istennek képmása s emberséges munkával
keresheti az élete tisztességes színvonalán tartásához szüksé-
geseket.

Ifju emberek, leányok nemes gondolatokkal vágyakkal
tekintenek a jövőbe. Ifju akarattal nagy lelkesedéssel dol-
goznak érte. Vágyuk tiszta napfényes otthon, boldog családi
kör, hol, mint hitvesek, szülők szívük szava szerint tölthetik be
szent hivatásuk.

Nemzetek féltve őrzik őseiktől örökölt kincseiket: a becsü-
let, tisztesség hagyományait. Irodalmi, művészeti, közgazdasági
örökségek szállanak apáról-fiúra. Az ősi dalban benne sir az
ősi fájdalom. Népmesékben, tündéregékben csendes téli esté-

ken visszalopódzik valami boldog üde hangulal az emberiség gyermekkorából, a nemzetek nagy napjaiból. Színes népviselet sok szép pompájából felcsillan a képzelet, izlés, hagyomány nemes patinája s versenyre kelnek vele a nagy természet ezer színompájával. A festő ecsetje, a szobrász vésője megpróbálja vászonra lopni, kőbe faragni az isteni szikra egy-egy pazar megvillanását. Mindenik abból a körből, amely nemzete életével legszorosabb összeköttetésben áll. Az angolnak a tenger, a hollandinak a csatorna, a magyarnak pipacsos, buzavirágos kalásztenger lúnyomó témája s örök versenyben igyekeznek minél szebbet, minél tökéletesebbet alkotni. Mindnyájan így óhajtjuk, így álmodjuk ifjui lélekkel a jövődőt, az életet.

És aztán jön a kiábrándulás, a komor valóság. A pap mielőtt még pályájára kiléphetne, már nyakába zúdulnak a rossz akarat jeges hullámai. Keserűen kell tapasztalnia, hogy az embertestvériség ölelő ereje hogyan örlődik fel napi kis hitvitákban, üres formaiságokban.

Ki górcsövén keresztül esztendőik türelmének hősieles elszántságával figyelte a parányok életét, kutatta az atomok összefüggésének törvényét, a vegyületek titkait, csalódottan kell tapasztalnia, hogy az emberek nem gyógyítani, hanem sebezni és ölni akarnak. Ha lelke tudásszomját oltani, mindennapi kenyereit megkeresni akarja, gyilkoló erejü mérges gázokat, még erősebb robbantó szereket kell feltalálnia, különben kenyereit, állását, kutató segédeszközeit veszti. Kutatásait saját erejéből nem folytathatja s az államoknak, a mai hatalmaknak erre nincsen pénzük, mindezt felemészti az örök fegyverkezés.

Az emberi haladás új munkaeszközeire, hajóra, vonatra, páncélt szerelnek, hogy golyóállóvá tegyék, repülőgépeket gyilkoló szerszámokkal látják el s nem engedik, hogy oda-álljanak engedelmes eszközként az emberiség sok rétegének modern rabszolga-sorsból való felszabadítói sorába, sőt embermilliókat feszes katonasorban ezek rabszolgaivá igáznak. Közfürdők, egészséges tiszta lakások, az emberiség sok, súlyos betegségeit leküzdő kórházak, orvosi kutató telepek helyett, az adó-alanyokból kipréselt véres milliókkal még újabb kaszárnyákat, megerősítéseket, drótsövényeket, tűzaknákat építenek.

Fehér leányálmok folyóbatört liliomként sodródnaak tova a nagyvárosok szennyes árjában. Erős férfiakaratok belebicsaklanak az örökös, nap-naputáni egyhangu küzdelembe s fehér

napfényes családi otthonok helyett, kávéházak füstös levegőjében, sötét külvárosi utcasarkokon, a mozi rémdrámákat, vagy érzéki ponyvaságokat áruló sötét légkörében foszladozik a tisztaság eszményiség fehér hópilléje.

Nemzetek örök értékeit termelő nemes versenyébe, költészet, művészet árnyas berkeibe belesűvit a háborúság, gyűlölség orkána. Gránát zuzza szét félezredévek féltveőrzött építészei remekeit, durva elvadult indulatok törik, vágják össze a művészi képeket, szobrokat, ha puszta kézzel nem megy, vasbottal, acélhurokkal próbálják. Félvad keleti színes népeket hoznak ősi műveltségek kulturtalajára, fegyverrel szerelik fel őket s porkolábul állítják a börtönbezárt művészet, tudomány ajtaja elé s míg világkonferenciákon fennhangon jajveszékelnék a fehér faj veszedelméről, az azt elnyelni készülő színes népek millióiról, közben szemrebbenés nélkül nézik, hogy mint szövetségességük büntetlenül gyalázzanak meg fehér asszonyokat, leányokat saját házukban, otthonukban. Ősi, virágzó kulturák elől zárják el az életfeltételeket, a napfényt s ahelyett, hogy bekötözni igyekeznének a fájó sebeket, még újabbakat szaggatnak. S mindez történik tíz évvel a világháború iskolájának fájdalmas tanúságai után.

Érező szívvel ezt átérezni, látó szemekkel ezeket a képeket végigkísérni, sőt szenvedőleg bennük bármilyen formában résztvenni, ez az a nagy fáradság, teher, amely alatt szenvedőket Jézus szelid hangon hívja: „Jőjjetek énhozzám, kik megfáradtatok s megterheltettek s én megnyugosztalak titeket”.

Sokan vethetik ellen, hogy Jézus nem foglalkozhatott ilyen kérdésekkel, mindez a modern világ új problémája. Azonban én határozottan állítom, hogy foglalkozott. Ez az ember történelmének örök nagy kérdése. Országa, hol született, századokon keresztül világbirodalmak ütközőpontja, örökös csaták színtere, nemzete tüzes vas az üllő és kalapács között, fájdalommal szikrázott az örök pörölycsapásokra. E véres örökség a fájdalmas jelennel szomorú valósággá olvadtak össze tudatában. E súlyos fárasztó terhek alatt roskadva kereste a megoldást. A nép között járva, annak szenvedéseit figyelve, a pusztában töprengve, kísértésekkel küzdve, nehéz lelkitusák közt kereste s mikor megtalálta, életét szentelte annak hirdetésére, megvalósítására. Szeliden csendült meg hívogató szava: „Jőjjetek énhozzám, kik megfáradtatok s megterheltettek s én megnyu-

gosztallak titeket. Vegyétek fel magatokra az én igámat s tanuljátok meg tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok s ayugalmat találtok a ti lelketeknek."

Ez volt a hosszas lelkitusák eredménye, a jövőendő új világnézete, életprogrammja, vallása. Elviselhetetlennek látszó terhekké vált elhalmozva nemzete, kora minden téren s hogy ezeknek roskasztó súlya enyhüljön, újabb, végső erőfeszítésre ösztönzi őket. Nem a régi irányban, nem elég a vagyonnak, életnek feláldozása, nem elégszik meg az eddigi harccal, amelyet karddal, testi erővel, bátorsággal vívtak meg, ennél nagyobb harcra, keményebb feladatra biztat: önmagunkat kell legyőznünk, leigáznunk. Önmagunk önző vágyait, a boszúnak, haragnak, évszázados gyűlölségnek légióit, néma, vagy beszélő ördögeit az ő igája alá hajtánunk.

De mi az ő igája? A kereszténység történelmének eltelt két évezrede alatt számtalan alakban keresték ezt egyesek és intézmények, részint hogy magukra vegyék, részint hogy másokat még jobban leigázzanak vele. Világhatalmi tényező, királyokat, császárokat ajtajuk előtt várató egyház tiarás fejévé lett az, aki a Jézusi igazság legfőbb keresőjének vallotta magát Jézus nevében, de mikor hatalomra jutott, megelégedett azzal, hogy mások nyakába jármozzon súlyos igákat.

Kelet pusztáiban, kopár, kietlen barlangokban összevevődnek a kereszténység első szerzetesei azzal a jelszóval, hogy felveszik Jézus igáját a maga igaz alakjában, lemondásban, nélkülözésben, örök nőtlenségben s elfejtették, hogy ezáltal nemhogy a Jézusi igát vennék magukra, de még azt is eldobálták, amit eddig viseltek. Elfelejtették, hogy ez csak megfutas az élet igája elől.

E két szélső véglet, a féktelen hatalom s a minden igényről való lemondás között végtelen skálában kutattak az emberek e Jézusi megnyugvás után s olyan kevesen vannak, akik megtalálták s terhük könnyebbedett vele, s keresik ma is számtalanon, ha nem is ezzel a jelszóval, nem is ezzel a tudattal, de ezzel a néma vágyakozással. Szinevesztett életremények, derékbetört ifjú életek, politikusok és államférfiak, papok, világi emberek, tudósok és tudatlanok hányódnak viharvert hajóroncsként a két véglet között.

Pedig szavainak más értelmet, tisztább magyarázatot senki nem adhat, mint ahogy az ő ajkán csendültek meg: „Tanul-

játok meg én tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok." Ez az a bölcsek köve, bűvös varázsige, amely után Genfben nemzetek, államok frakkos diplomatái kutatnak hosszú évek óta olyan nagy odaadással, hogyha nem volna olyan fájoan, elevenbe, szívbe, lélekbevágóan, könnyesen tragikus, a világ legmulatságosabb komédiája lenne. Nem az a kérdés tehát, hogy mérges gáz, tengeralattjáró, vagy repülőgép-e a legveszedelmesebb fegyver, amelyet ki kell küszöbölni, hanem az egész eddigi állapot meg kell változtatni, ha nem akarják, hogy az egész kártyavárként összeomoljon.

Az a biztos mérték pedig, amely a népek lelkét egy színvonalra helyezi, építésre alkalmas talajjá teszi, csak Jézus igája, a szelidség, alázatosság, kölcsönös megértés lehet, mert egyéni tehetségben, hitben, anyanyelvben sohasem lesz egyenlő a világ.

Nyugati nagy nemzetek fiai lássák meg a kisebb népek szenvedéseit, a szeretet szemüvegén keresztül s a nagyobb testvér szeretetével igyekezzenek megértéssel közeledni hozzájuk. Tűnjön el az emberiség szótárából a két megbélyegző, gyűlölséget szító szó: győző és legyőzött. Csak egy legyen helyettük: testvér! Lássa meg az angol, hogy szigetországának csak akkor lehet teljes boldogsága, ha a kontinens örömteljes tekintetében tükröződik vissza annak sugara. Tanulja meg a francia, s a német évszázadok véres tandijából, hogy Isten nem azért vonta végig a földön a Rajna arany sávját, hogy vérrel fessék azt pirosra minden ötven esztendőben, hanem hogy a hiddal való átívelésében testvéri szorításra találkozzanak a munkás kezek. Társadalmi osztályok súlyos ellentéteibe, meddő okoskodásába, izzó gyűlöletébe e Jézusi üde légkörből jöjjön friss, egészséges levegő, egymás-megértése, a Jézusi szelidség s alázatosság jegyében.

Mindez az eddiginél nagyobb akaratot, nagyobb erőfeszítést, a régi szenvedélyek, évszázadok alatt mesterségesen kitermelt gyűlölet-kormányzás, iga alá való hajtását jelenti. Ez nem hajtható végre a régi módszer szerint, mások leigázása által, mindenkinek önmagának kell végrehajtania, *önmagában, önmaga számára*. Nem is jelent a világból való visszavonulást, cselekvő helyett nézői sorba való sülyedést, nem a tiszta eszmények feladását, hanem ennek az erőszaktól agyongyötört

világnak szebbé, emberibbé formálását a szeretet, szelidség, alázatosság Jézusi világossága mellett,

Sokan mondják tudom, hogy hogyan kezdjük mi szürke, hétköznapi emberek, a mi szavunk csak kiáltó szó a pusztában. Én azonban határozottan állítom, hogy nekünk kell kezdenünk; az emberi haladás története igazolja, hogy nagy fájának életerős hajtásai mind az őstalajban, a nép lelkében gyökereztek. Jézus onnan hívja el tanítványait s a kereszténység első gyülekezetei egyszerű munkás emberekből alakultak.

Mindnyájunknak van egy kicsiny hatásköre, hol szavának sulya van. Mint család tagjai, szülők, testvérek, idősebbek, mint a jövő generáció lelki irányítói, ifjabbak, mint új nemzedék munkás polgárai. Mindenki csak ebben a szűk kis körben, családjá, szomszédsága körében igyekezzék ezeket elvből életté változtatni, a sok kis összetevő erő hatalmas erőddé válik.

Élet hullámain, örökös viharok közt vergődő Testvéreim! A názáreti Jézus szava kétezer év óta hívogat csendesen, biztatóan, ezernyi-ezer szenvedéseinkben: „Jőjjetek énhozzám, kik megfáradtatok és megterheltettek és én megnyugosztalak titeket.” Egyszerű, szerény, tiszta élete példájával az ő szeretetének igáját ajánlva szól: „Tanuljátok meg tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok s nyugalmat találtok a ti lelketekben.” Annyi hamis próféta, kába jelszó után jertek, próbáljuk már egyszer az ő utain járni. Ámen.

London, 1928. március 26-án.

Kövári Jakab
unitárius lelkészjelölt.